

ANALOGIE

*Alle ideeën zijn verwant.
Het "Air de Famille" noemt men
Analogie⁴⁶.*

Logische problematiek

De analogie wil de geldigheid van een analogie nagaan. Dit stuit onmiddellijk op een kentheoretische weerstand, want de vergelijking van beelden kent geen direct onderling logisch verband. In het Griekse standbeeld uit de oudheid zijn materiële vorm en wezensbeeld een. Het wezensbeeld berust op de bestaansgrond van een zijn van de idee achter de oorzakelijkheid van de vorm. In de vorm komt de idee tot haar begrenzing en tot stilstand. Vóór de vorm is de idee gedynamiseerd en kan nog onderscheidenlijke vormen aannemen.⁴⁷ Zo kent de idee van een schip talloze uitwerkingen die pas in de vorm passend bij het specifieke doel uitkristalliseren (passagiers-schip, vrachtschip, tanker, pont etc.). Bij een analogie worden twee vormen in een relatie tot elkaar geplaatst en daarmee twee wezensbeelden. De analogie is derhalve een logica waarin de verscholen dynamiek van de idee onder de aandacht gebracht wordt en beoogt aan de in de analogie verbonden vormen een wederzijdse bevruchting van de begrippen te bereiken.

Daarom vindt overal in wetenschap, onderwijs, religie, reclame, politiek, verkeer en vele andere maatschappelijke uitingen het gebruik van analogieën en hun "air de famille" in parallellen, vergelijkingen, beelden, metaforen, tekens, symbolen etc. uitgebreid toepassing met het doel om snel en eenvoudig te verduidelijken of te instrueren.

Dit kan logisch verantwoord zijn tegen de achtergrond van een al dan niet wettelijke afspraak bij bijvoorbeeld een stopteken.

Maar een natuurkunde leraar die het ontstaan van het planetaire Copernicaanse wereldbeeld met de proef van Kant-Laplace roerend in een bekeerglas met water en een druppeltje olie analogisch aan zijn leerlingen toont, roept met zijn eigen roeren bij het ontstaan van de oliedruppeltjes om het centrum van de werveling (vaak ongewild) tegelijk een theologie op van iets goddelijks in de kosmos dat roert. Die onbedoelde logische uitbreiding in de analogie werd niet bedoeld met een demonstratief experiment voor het verkrijgen van een ontstaansbeeld van de kosmos. Hier moet de analogie ons gaan behoeden en leren om in de analogie tot een juiste kristallisatie van de idee te komen zoals bij de symboliek van het stopteken wel lukt.

Analogieën kunnen ook een oneigenlijke gevoelsmatige spanning met de beleefde werkelijkheid oproepen als ze logisch niet, of slechts ten dele lijken te kloppen in hun verband. De analogieën "De voeten van de mens zijn als de wielen van een auto" en "De wielen van de auto zijn als de voeten van de mens" roepen direct verschillende spanningen op met een door de luisteraar of lezer beleefde wetmatigheid. Weliswaar geldt voor beide voorbeelden dat het bovenliggende er door wordt voortbewogen, maar de beweging van 2 voeten met 5 tenen en het rollen van 4 rubberen autobanden staan een harmonisch voelen van de vergelijkingen in de weg. Bij de eerste analogie komt dan nog de onnatuurlijke chronologie van het ontstaan, de wielen ontstonden later dan de menselijke voeten en dat maakt de innerlijke weerstand bij de eerste analogie nog groter.

Zo is het verantwoord gebruik van een analogie dus niet zonder meer in orde.

Ontwerp

Grensoverschrijding

Toch lenen analogieën zich juist voor inzicht in de allergrootste perspectieven. Zo gebruikte Fichte de analogie: “De mens leeft in God als een vis in het water”. Hij bracht daarmee een godsbesef over, dat het alomvattende van zijn godsbeeld in relatie tot de mens, in slechts 11 woorden beschreef. In de bijbel wordt veel gebruik gemaakt van analogieën in de vorm van gelijkenissen om geestelijke verhoudingen in menselijke verhoudingen duidelijk te maken. Het Lucas evangelie telt wel 20 gelijkenissen. In hoofdstuk III “slaap en dood” van zijn “Wetenschap van de geheimen van de ziel”⁴⁹ gebruikt Rudolf Steiner 31 analogieën op nog geen 40 pagina’s om het bewustzijn overschrijdende van deze menselijke situaties een inzichtelijke plaats te geven. Novalis zegt van een sprookje: “Het echte sprookje moet tegelijk profetische presentatie – idealistisch optreden, absoluut noodzakelijke voorstelling zijn. De echte dichter van sprookjes is een ziener van de toekomst.”⁵⁰ Goethe begreep het symbool als volgt: “Het is de zaak, zonder de zaak te zijn, en toch de zaak; een in een geestelijke spiegel samengetrokken beeld en toch met het voorwerp identiek.”⁵¹ En Manfred Krüger voegt hier aan toe: “Echte symboliek is een oefenmiddel voor een verlichting, die in het innerlijk voert.”⁵² Die weg in het innerlijk van de mens door de analogie zal hier verder worden vervolgd.

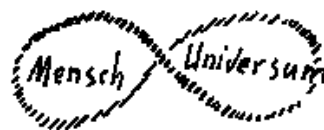
Grenssteen

“Het kennen staat en valt met haar grenzen.”⁵³, zo begint Dietrich Rapp zijn essay in zijn onderzoeksproject uit 2009 aan het instituut voor cultuurwetenschap in Heidelberg betreffende de kritiek van Rudolf Steiner naar Immanuel Kant dat hier samenvattend wordt weergegeven. Toen Kant zijn stempel op de kentheoretische grenzen van ons bewustzijn formuleerde stuitte hij op een kennistheoretisch grensbegrip dat hij het “Ding an sich” noemde. Het is een contrasterend begrip dat hij als volgt in twee beschrijvingen definieert:

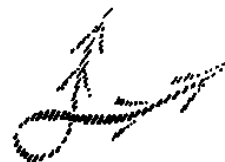
- 1 “Daarentegen zeg ik: er zijn ons dingen als buiten ons bestaande voorwerpen van onze zintuigen gegeven, alleen weten wij niet van wat zij op zichzelf ook mogen zijn, maar kennen wij slechts hun verschijningen, d.i. de voorstellingen die zij in ons teweegbrengen door onze zintuigen te prikkelen.”
- 2 „Juist door verschijningen aan te nemen, erkent het verstand dus ook het bestaan van dingen op zichzelf en in zoverre kunnen wij zeggen dat de voorstelling van zulke wezens die aan de verschijningen ten grondslag liggen en dus van louter verstandelijke wezens niet alleen toelaatbaar is, maar ook onvermijdelijk.”⁵⁴

Naar twee tegengestelde richtingen wordt het “ding op zichzelf” geformuleerd: 1 naar de zintuiglijke waarneming; 2 naar een verstandelijke wezen dat zijn voorstelling van een object maakt. Door deze tweeledige, zintuiglijke en begripsmatige benaderingen wisselt een eenduidige voorstelling van het “Ding an sich” zodanig dat het een wetenschappelijk en kentheoretisch verantwoord objectief bewustzijn ervan in de weg staat. En zo wordt het tot een gepostuleerd grensbegrip, tot een grenssteen, van twee benaderingswerelden. Het lijkt merkwaardig op de eerdere uitspraak van Goethe over het symbool: “Het is de zaak, zonder de zaak te zijn, en toch de zaak; een in een geestelijke spiegel samengetrokken beeld en toch met het voorwerp identiek.”

Rudolf Steiner verwerpt zulke kennistheoretische grenzen omdat zij voor het intuïtieve bewustzijn niet bestaan en geeft anderzijds voor het innerlijke kennen op basis van voorstellingen de harde, ondoordringbaarheid aan van een uiterlijk object dat een wereldinhoud representeert. Met een aftasten van twee kanten kan de grenssteen voor ons een begrip worden dat afgestemd is op haar (grens)wezen en dat dan het “Ding an sich” wezenlijk representeert. Het proces van binnen naar buiten wordt eerst als een lemniscaat getekend waarin mens en universum elkaar verkennen.⁵⁵

Vervolgens wordt het aftasten naar buiten toe als een open lemniscaat getekend met het eigen zintuiglijke tot in het transcendente zijn en bestaan van het “Ding an sich”.

Met het aftasten naar binnen wordt dan het “Ding an sich” in een ingesloten lemniscaat tot de eigen voorstelling van het begrip.

Het “Ding an sich” bij Kant wordt in het snijpunt van de open lemniscaat tot grenssteen waar aan de zintuiglijke (gesloten) zijde het verschijnsel wordt vervolgd, maar waarachter aan de open zijde het subjectieve denken zich terughoudt ten aanzien van het bestaan -zijn- van het “Ding an sich”, en zich verdere conclusies verbiedt en zo eigenmachtig de grens postuleert waar het eigen denken tot stilstand moet komen en het transcendente begint. Zo wordt de oneindige wereldgrond van het “Ding an sich” afgesnoerd, terwijl bij Steiner door een open stroming tussen mens en universum het zijn en de bestaansgrond van het “Ding an sich” in de voorstellingen van het begrip tot uitdrukking kan komen. Steiner benoemt dat gewaarworden van de idee in de werkelijkheid de ware communie van de mens.⁵⁶ Deze “communie” heft een in het zintuiglijke verschijningsniveau geïsoleerd blikveld op door lichtflitsen van het “Ding an sich” vanuit een transcendentie van haar bestaansgrond. Er ontstaat een vrij zwevende voorstelling die bevrijd is van het eenzijdig zintuiglijke, een imaginatie. Het “Ding an sich” wordt als grenssteen zo tot drempel.

*Tot vergelijken, gelijken laat zich
wel al het kennen, weten etc.
herleiden⁵⁷.*

Zaaien

Zoals de communie een verbindende brug slaat tussen deze en gene wereld voor de mens zo ondersteunen de beelden van een analogie als zaad het begrip in de voorstellingswereld van de mens. In de analogie gaat het om samenhangen. Het wezen van de analogie is samenhang en die ontstaat in en door de mens. De oeractiviteit van de mens moet in het vergelijken gezocht worden⁵⁸. De garantie op de waarheid van de analogie blijft daarmee een ik-subjectieve. De gelijkenis van de zaaier schetst die ik-afhankelijkheid op veelzeggende wijze.

In Marcus 4 vers 10, nadat de gelijkenis van de zaaier is gesproken, vragen de discipelen, met enkele anderen, die bij Christus zijn, naar de zin⁵⁹ van gelijkenissen. Het gaat dan in het antwoord om het verschil in het deelgenootschap (de gemeenschap) met Gods rijk. Die gemeenschap met Christus ligt voor de discipelen en de hen omringenden anders dan voor de buitenstaanders. Die laatsten krijgen daarom de gelijkenissen. Zo was het ook in de mysterieschool van Pythagoras waar hij naar buitenstaanders door een gordijn sprak. De gelijkenissen werken als een gordijn. [Voetnoot bij Krüger⁵⁹ pag. 135: Ernst Haenchen "Der Weg Jesu" 1966 pag. 165 "Maar de beeldwoorden die Jesus niet verklaard zou hebben bezaten een geheime aantrekkingskracht: Ze prikkelden tot eigen nadenken van de luisteraars. In hun aanschouwelijkheid prenten zij zich diep in en tegelijkertijd dwongen zij de toehoorder erover na te denken en zelf op iets te komen wat hem niet direct was gezegd."] De buitenstaanders ontvangen de wijsheid in beeld, de discipelen krijgen daar in directe vorm het begrip ook nog bij. Het gordijn in de tempel scheurt na de kruisdood op Golgotha, want dan behoort iedere buitenstaander potentieel tot de kring rond Christus. Uit de begripsuitleg verderop in Marcus 4.14 en verder volgt dat de zaaier (Christus) het Woord (de Logos, zichzelf) zaait. Waar de mens geen wortels heeft wankelen ze van mening tot mening.⁵⁹ Weer verderop in Marcus 4.31 wordt het rijk Gods vergeleken met het kleinste mosterdzaadje dat groter groeit dan alle moeskruiden met grote takken waaronder in de schaduw de vogelen des hemels kunnen nestelen.

Het mensen-ik leeft in samenhangen door identificatie met het andere. In het zintuiglijk kennen van de natuur gebeurt dat met de zintuigen door het gewone mensen-ik (ego). In de begripswereld kan het transcendente begrip van het beeld met het ware, hogere Ik worden waargenomen. Tenslotte kan dit begrip met het geschapene in samenhang worden gebracht door het goddelijk Ik⁶⁰. De analogie kent zo drie graden van identificatie in de analogie.

*Samenhang in het fysiek waarneembare beeld,
samenhang in het (transcendente) begrip van het beeld en
samenhang van het fysieke beeld met het geschapene begrip.*

Al deze niveaus worden in en door de mens voltrokken. De eerste identificatie in de samenhang met het fysiek waarneembare van het beeld, kan met de gebruikelijke zintuiglijkheid en logica worden voltrokken en vormt geen bijzonder probleem zoals bij het voorgaande voorbeeld van de analogie van voeten en autowielen bleek. De tweede identificatie in de transcendente begripswereld en de derde met het geschapene van de beelden vormen de kernproblematiek van een analogie en worden hieronder uitgewerkt.

Dan krijgt ook de analogie-gedachte, die steeds als basaal voor de universele wetenschap werd gezien, zijn juiste plaats. Hij is in de mens, als de alomvattende zin van het wereldal, verankerd als een microkosmische afkorting van het geheel⁶¹.

Avondmaal, hogepriesterlijk gebed, kruisiging

Hoe kan een analogie ontstaan in de identificatie die het ik voltrekt in deze twee laatste samenhangen? De sleutel daarvoor lijkt te liggen in drie pogingen van Christus (het hogere, goddelijk ik) om op Witte Donderdag en Goede Vrijdag met de hem omringenden tot gemeenschappelijke identificatie te komen over de betekenis voor de mens van zijn op handen zijnde af te leggen weg. De uiterlijke, historische beelden daarvan vallen op buitengewoon opmerkelijke wijze met geestelijke achtergronden samen. Deze beelden die daardoor in die rijkdom meervoudig, dynamisch te duiden zijn, worden hier benut voor het begrip hoe identificatie met samenhangen zich voltrekt. De finale menswording van Christus doorloopt processen van samenhangen die voor onze weg met de analogie richtingwijzend zijn.

Novalis schreef in “Der Christenheit oder Europa”.....”Naar de geschiedenis verwijst ik u, vorst in haar leerrijke samenhang naar de gelijkaardige tijdstippen en leert de toverstaf der analogie hanteren”

In het laatste avondmaal wordt met een eeuwenoude, cultische kelk van bijzondere aard⁶² op een oeroude mensheidsplaats, met twaalf discipelen een maaltijd met brood en wijn genuttigd. In het gezamenlijk delen en nuttigen van brood en wijn wordt vlak voor het offer van Christus op Goede Vrijdag op symbolische wijze een toekomstige samenhang met lichaam en bloed van Christus geschapen. De twaalfledigheid van die samenhang en haar kosmische pendant in de dierenriem in de sterrenwereld wordt met het verraad en vertrek van Judas doorbroken en die innerlijke en uiterlijke samenhang komt hierdoor niet tot stand met het op handen zijnde Christusoffer.

Vervolgens tracht Christus in de tuin van Gethsemane (oliepers) op de Olijfberg opnieuw een samenhang met drie discipelen Petrus, Jakobus en Johannes te scheppen, als “de kelk”⁶³, van het ophanden zijnde offer, niet aan hem voorbij kan gaan. In het hogepriesterlijk gebed wordt de innerlijke samenhang tussen God, Christus en de mens meervoudig afgesmeekt. Dit tweede moment wordt echter tweemaal door de discipelen verslapen.

Op het allerlaatste moment onder het kruis wordt tenslotte een unieke en geheel nieuwe samenhang door Christus tot stand gebracht met Maria, zijn moeder, en Johannes, de latere evangelist, in hun wakkere leedwezen met het voor hen plaatsvindende Christusoffer. De aard van deze samenhang wordt een moeder/zoon relatie genoemd. Deze bijzondere nieuwe samenhang drukt zich ondermeer uit in het meegaan van Maria met Johannes naar Efeze, ver van haar eigen familie en kinderen.

Na kruisdood en opstanding van Christus wordt deze samenhang voor alle mensen getoond overeenkomstig “Want waar twee of drie vergaderd zijn in mijn naam, daar ben ik in hun midden”⁶⁴. De beide Emmaüs gangers, die met “brandend hart” naar de zin van de

gebeurtenissen in de achterliggende drie dagen in Jeruzalem zochten, worden, nadat Hij hen op hun tocht had uitgelegd wat er in de Schriften stond, na het breken van het brood zijn opgestane lichtgestalte gewaar. Die gewaarwording gaan zij, ondanks het late moment van de dag, terugkerend delen met de andere omringenden in Jeruzalem. Overeenkomstig leeft in het sacrament van het avondmaal de mogelijke verbinding van Christus met alle mensen in de communie voort.

In de identificatie pogingen van Christus met de mensheid tekent zich een weg af die de beelden van de analogie zouden kunnen gaan en die bij de Emmaüs gangers tot het ware begrip van de gebeurtenissen voerde. In alle drie eerste pogingen gaat de mislukking, de onwaarheid van de samenhang schuil. Het is aan elk individuele ik om de identificatie van de samenhang van een bekend feit door overeenkomst met een ander feit in waarheid tot stand te brengen. De stappen die het ik maakt, na het onderzoek naar de samenhang in het zintuiglijke met de logica, naar de ware begripsmatige samenhang voeren langs gemeenschap naar unificatie met het scheppende achter deze feiten.

Ontwerp

*De hoogste opgave van de vorming is om zijn
transcendentale zelf te bemachtigen,
gelijktijdig het ik van zijn ik te zijn.
Des te minder kan het gebrek aan volledige zin
en inzicht voor anderen bevreemden. Zonder
volmaakte zelfkennis zal men anderen nooit
waarachtig leren begrijpen.⁶⁵*

Identificatie van de samenhang door twaalf plus een

De stap van het ik in het transcendente met het werktuig van de analogie heeft een richting. Dat is de richting van het ware begrip dat zich in de mens die deel heeft aan de analogie, wil ontsluiten. Geestelijke waarheid heeft zonder logisch, moreel en oprecht- eigen geestelijk ik zijn- geen bestaansrecht. Noch voor de opsteller van de analogie noch voor de persoon die er kennis van neemt voor zijn inzicht. Het eindpunt van die waarheidsweg ligt in de wezensbedoeling van de schepper met de voorwerpen, ideeën, de gedachten of de feiten in de analogie. Zo is het mensen-ik dat deze weg gaat de “Gesamtsinn” van het wereldal, zoals Novalis dat zo bijzonder typeert.

De samenhang van de analogie geldt dus voor de samenhang tussen mensen. De meervoudigheid in mensen stoelt op een omhulling die de dierenriemtekens als krachtsferen markeren. Deze krachtsferen bewerken twaalf wereldbeschouwingsnuances in de mens. Samen met zeven planetenstemmingen vormen deze nuances een vrijwel oneindige variëteit aan menselijke benaderingen. Dat komt doordat de onderlinge afstemmingen van de zeven planeten de twaalf nuances pluriform in een harmonische sfeer dynamiseren, die dan ook wel sferenharmonie wordt genoemd⁶⁶. De analogie in de variëteit van de toonsoorten en stemmingen in de muziek dringt zich in het woord sferenharmonie al bij Pythagoras op.

Een analogie zal daarom een methodische stap voor afstemming van een analogie zetten met mensen-ikken die vanuit de twaalf wereldbeschouwings nuances naar het ware begrip van de analogie zoeken. De stap van Christus op Witte Donderdag voor het ware, toekomstige begrip van brood en wijn voor de mensheid met zijn twaalf discipelen wortelt in hun gezamenlijke omhulling van de kosmische dierenriem om de mensheid. De subjectieve eenzaamheid van de schepper van het analogiebeeld kan met een harmonische twaalfvoudige omhulling een solide algemeen menselijke basis krijgen. Niet als traditioneel zintuiglijke bewijs, maar als logische stap naar “Gesamtsinn”.

Om dus een zaak volledig gewaar te worden en te leren kennen moet ik haar tot mijn werktuig en mijkpunt tegelijk maken - ik moet haar beleven- haar tot absoluut gevoel (...) maken⁶⁷.

Identificatie van de samenhang door drie plus een

Een tweede stap bij het analogiseren voor een juist begrip van de beelden in de analogie verandert van richting uit de omringende twaalfheid van de horizontale benadering in het verticale opgerichte van het beoordelende subject zelf. De ik-dragende mens is een opgerichte verticale drieledigheid. In het geheel van het denkende hoofd, in het voelende midden van hart en ademhaling en in het beweeglijke van de ledematen is de ik-activiteit opgenomen en daarin kan een aanknopingspunt worden gevonden voor een volgende stap in de analogie. Hierin verenigen zich in het subject middel en doel tot een hoger orgaan waarin de ik-activiteit zich beweeglijk en dynamiserend door deze drieledigheid verplaatst. Om deze innerlijke activiteit evenwichtig en in afstemming met een wereldgeheel te laten plaats vinden is een drieledige ik-gemeenschap erbuiten zoals bij Petrus, Jacobus en Johannes de vanzelfsprekende omhulling en reflectie voor dit proces.

Het analoge denken heft de strikte tegenstelling tussen subject en object op in een hoger werktuig dat uiterlijk aansluit bij een innerlijk gegeven drieledige structuur van denken, voelen en willen en het streeft in de verlevendiging daarvan naar het overwinnen van de afscheidingen in de wereld. In dit wakkere bewustzijnsproces wordt met het denken het objectieve, zintuiglijke deel van het vergelijken afgestemd, met het voelen voegt zich het subjectieve erbij en met het willen het belevende. Zo neemt het ik het beeld van het "Ding an sich" met zijn totale achterliggende scheppingskwaliteit in zijn totaliteit op om het in een evenwichtige samenhang te plaatsen. Grondvoorwaarde hiervoor is een totale wakkerheid in zichzelf en in de ander. Zo kan een bewijzende grondslag tot een levend wordingsproces uitgroeien voor een omvattend analogiebegrip.

In de omhulling van het hogepriesterlijk gebed kon deze wakkerheid tot drie⁶⁸ keer toe bij de drie daarvoor uitgekozen leerlingen (Petrus, Johannes en Jacobus) door hun inslapen niet ontstaan. Vervolgens werd met het afhakken van het oor van een knecht met het zwaard (de onderscheidende macht) door Petrus het onvermogen van het beluisteren van de voor de (her)verbinding van de mensheid biddende logos (het goddelijke woord) tot in de uiterlijke gebeurtenissen beeld. De liefdevolle genezing van dit afgehakte oor door Christus en het drievoudig kraaien van de haan bij de verloocheningen van Petrus zijn de veelzeggende vervolgende beelden voor het genezen van deze bewustzijns slaap.

De synoptische, elkaar aanvullende benaderingen van de vier evangelisten vormen voor het beschrijven van de uiterlijke gebeurtenissen rond Jezus-Christus, als beelden van een hogere betekenis, een onderstropping voor de capaciteit die in de drie plus een voor een waar levend begrip schuil gaat. Johannes met zijn evangelie voor de geestkennis (denken), de arts Lucas met zijn evangelie van de liefde en de genezing (voelen), Markus met het evangelie van de kracht (willen) en Mattheüs met het evangelie van de levensmoed voor het offer van zichzelf.

In de drieheid van denken, voelen en willen van zichzelf en in het zich kunnen verliezen in de ander om zich vervolgens weer te hervinden mét de ander, teneinde het scheppende logosbegrip achter het beeld te onderkennen, ligt een andere menselijke mogelijkheid om de samenhang in de afscheiding van de beelden van de analogie te beluisteren.

*Ik zou mij verder met betrekking tot dit zintuig
uitgenodigd zien om mee te werken als
wereldgeleding, want anders zou ik mijn doel
bij de beleving slechts onvolkomen bereiken⁶⁹.*

Identificatie van de samenhang door twee plus een

De oertweeheid van microkosmos en macrokosmos is de ultieme basis voor nog een begripsstap in de analogie. De mens is het unieke wezen op aarde dat de meest uitgebreide betrekkingen om zich heen kan vormen, waar andere levende wezens slechts deel-betrekkingen om zich heen kunnen leggen. De mens kan niet alleen in verhouding met de gehele aarde treden, maar met het gehele universum. In hem als hoogste, algemeenste idee representeert zich de gehele kosmos in lichaam, ziel en geest.

Met het uiteenvallen van de oorspronkelijk volmaakte mens in man en vrouw komt een mensheidsopgave in beeld. De verschillen tussen man en vrouw dwingen tot andere taken en scheppen in de loop van de mensheidsontwikkeling afstanden die weer overbrugd moeten worden om de mens weer tot een geheel te maken. Identificatie en liefdevolle samenhang met het andere geslacht is in het huwelijk en de voortplanting van de mens een culturele en natuurlijke weg naar hereniging. Novalis komt tot het volgende:

“Mijn geliefde is de verkleining van het universum, het universum de vergroting van mijn geliefde.”⁷⁰

Beiden, zowel man als vrouw hebben een samenhang in hun oorsprong.

De ontmoeting en identificatie tussen moeder en zoon kan nog als een potentiëring worden gezien van de man-vrouw identificatie. Maar alvorens dit nader uit te werken in beelden voor een identificatie in een gemeenschapskans voor een analogie, wordt hier eerst een pas op de plaats gemaakt.

De schrijver van deze beschouwing voelt een nadrukkelijke schroom om de rijkdom van de meest sacrale, religieuze beelden in een interpretatie aan te wenden voor een doel. De vraag naar een analogie berust bij Novalis die veel materiaal hiervoor heeft aangedragen. Maar dat het bij hem een fragmentarische analogistiek moest blijven en niet tot een finaal weten in een analogie kon komen is op zich al een waarneming om de adem bij in te houden en bij stil te staan. Het is de verdienste van Florian Roder om tweehonderd jaar na deze vraag van Novalis in zijn boek “Menschwerdung des Menschen” met een hoofdstuk “Methodische Grundlagen” aandacht aan de analogie en haar wetenschappelijke problematiek te schenken. Deze zeer waardevolle beschouwingen bleven daarna voor de schrijver van deze analogie achttien jaar een brandende vraag in zijn vriendschap met de meer dan tweehonderd jaar geleden overleden Novalis.

Dankzij een levenslang gevormde grondslag en het geduldig meedragen van deze vraag mochten uit een gebied, dat wetenschappelijk nog als onontgonnen geldt, gedachten zich vormen die deze brandende, maar als zeer moeilijk ervaren vraag een stap nader tot een mogelijke oplossing zouden kunnen brengen. Het weer samenkomen in een oplossing van (beeldende) kunst, wetenschap en religie is allerminst verrassend. Maar dat dit langdurig gezochte een vermeend verband heeft gekregen met de grootsheid van de gebeurtenissen rondom Golgotha is wellicht logisch, maar stemt bovenal deemoedig. Immers waarom is de vraag blijven liggen? Wat moest er plaatsvinden om wel een antwoord te vinden? De antwoorden daarop worden door de schrijver wel in enige vorm overzien, maar voeden de schroom het gedachtegoed aan het papier toe te vertrouwen voor een onbekende, willekeurige lezer, die zijn eigen, vanzelfsprekend andere wegen bewandelde. Het besluit om deze analogie toch te schrijven berust op een intense en oprechte dankbaarheid voor het ontvangen gedachtegoed en de liefdevolle vriendschap voor Novalis

en zijn zoektocht voor een analogie. Door een anders gevormde lezer zou echter het gebruik van de heiligste godsdienstige beelden als obstructie kunnen worden gevoeld. Hiervoor bestaat bij de schrijver meer dan alleen maar begrip. Het lezen van het vervolg van deze beschouwing kan slechts voor die lezer een betekenis hebben als het aanwenden van de gebeurtenissen rondom Golgotha over analogie als een klein facet van een diamant met veel meer facetten kan worden gezien.

Onder het kruis op Golgotha bevinden zich twee mensen die het leed en de weg van Christus tot het laatst in zich opnemen. Het is de moeder Maria en zijn leerling Johannes die hij het meest lief had. Deze beide liefdesbanden tot aan de omega van zijn aardse leven stelt Christus aan het kruis nog in staat een unieke verbinding tussen hen beiden tot stand te brengen, die van moeder en zoon.

In de relatie tussen moeder en zoon krijgt de man/vrouw ontmoeting een welhaast heilige intimiteit. Immers voor de geboorte bestaat een totale en volkomen innerlijke samenhang. De vaak pijnlijke geboorte kent in de overgang naar de uiterlijke samenhang zoon/moeder met de bevalling de wel meest intense menselijke aanraking op aarde tussen twee mensen. In die natuurlijke verbinding treedt Christus met zijn kruiswoorden en zegt tot zijn moeder Maria: "Vrouw, zie: uw zoon" en tot de leerling die hij liefhad "Zie uw moeder!"⁷¹ Deze niet natuurlijke maar door Christus geschapen uiterlijke samenhang wordt tot in het ver verwijderde Efeze door hen in hun verdere biografie doorgedragen.

De basis in Maria en Johannes voor deze nieuwe verbinding is op twee niveaus van overeenstemming gebaseerd. Op het niveau van de ziel hadden zij een gezamenlijke verwantschap tot in het laatste moment met de lijdensweg van Christus en op het niveau van de geest hadden beiden een overeenstemming in het streven en doorgronden van de wijsheid die Christus bracht. Deze beide verwantschappen op ziele- en geestgebied kunnen de bijdragen zijn die ook in de analogie kunnen worden nagestreefd.⁷²

Gemeenschap voor een analogie

In de drie mogelijke stappen naar gemeenschappelijke afstemming en streven naar overeenstemming van een analogie vormt de twaalf plus een de horizontale representant, de drie plus een de verticale representant en de twee plus een onder het kruis de combinatie van horizontale en verticale afstemmingsmogelijkheden. De horizontale weg van de twee plus een vindt zijn uitdrukking in de zieleweg naar het lijden in het opgeven van zichzelf en de verticale weg ervan kan in de gang naar geestelijke wijsheid worden gevonden. Opmerkelijk is dat de rol van Maria op de achtergrond nog wordt ondersteund door Maria Magdalena en Maria de dochter van de oudste zus van Maria waardoor het vrouwelijke aspect nog een meervoudige achtergrond krijgt.

Een ware samenhang in een analogie kan langs deze drie wegen gemeenschappelijk worden onderkend. Alle drie de wegen van twaalf, drie en twee plus een worden door de gemeenschap met de Logos, het Woord c.q. de Christus gekenmerkt die voert naar een allerlaatste samenhang voor een ware analogie. " ...niemand komt tot de Vader dan door mij. "⁷³

*Het paradijs is als het ware over de gehele aarde verstrooid
en daarom zo onherkenbaar enz. geworden.
-Zijn verstrooide kaders moeten verenigd
- zijn skelet moet opgevuld worden.
Regeneratie van het paradijs⁷⁴.*

Unificatie een plus een plus een

Deze laatste stap naar de vader is de stap naar de diepste schepping en daarin naar de schepping van de idee achter het beeld. Novalis noemt de ideale samenhang „paradijs”. Het paradijs is niet transcendent, maar immanent in mens en wereld besloten. De menselijke opgave in deze finale analogie stap bestaat uit de opheffing van de chaotische verstrooiing in de wereld. Die verstrooiing krijgt in de samenhang van de beelden van een analogie een zekere ordening. De opheffing van de verstrooiing kan de aanwezige harmonie en discrepantie van deze ordening van de beelden tegen de achtergrond van hun scheppingsoorsprong uit een scheppende eenheid zichtbaar maken. Dit opheffingsproces heeft plaats in het horizontaal tijdelijke waar de sequentie van de oorsprong van de beelden in samenhang treedt met de vertikaal instromende wijsheid uit die scheppingsoorsprong. Wanneer alles uit een enkelvoudig vaderlijke oorsprong stamt zou men kunnen menen dat alle beelden in elke samenhang een gemeenschappelijke noemer hebben en dat zo elke analogie een waarheid in hun beeldoorprong representeert. Deze opvatting heeft inderdaad een zekere mate van rechtvaardiging door de verticaal instromende wijsheidscomponent die uit een wijsheids sfeer ontstaat, die een allesomvattend vaderlijk karakter heeft en alle denkbare samenhangen omvat. Echter in de horizontale verstrooiing van die wijsheid in de beelden, ontstaat een tijdelijke sequentie en een ruimtelijke ordening, die niet elke analogie tot een waarheidsbeeld maakt.

In de analogie voltrekt de totale denkende, voelende en willende mens de finale stap naar de oorsprong in de schepping (Novalis' paradijs) waar een vaderlijke oergrond zich in de schepping driedelig manifesteert. Als zijn, als leven en als bewust-zijn. Een unificatie van de mens met de vader is daarom een stapsgewijs proces. De afspiegeling van deze stappen zijn in het voorgaande al grotendeels zichtbaar geworden. Met de logische, zintuiglijke stap in de analogie vormde zich het bewustzijns-element. Met de afstemming in de gemeenschap werd het levenselement geïmplementeerd. In de unificatie met het zijn, beschouwt de mens zichzelf in het zijn voor een waar leven en een levende waarheid. Rudolf Steiner heeft in een van zijn esoterische uren dit moment van beschouwing “Denkendes Seelen-Bilde-Wirken”⁷⁵ (denkend ziele-vormend-werken) genoemd. In deze prachtige (bijna niet vertaalbare) woordcompositie wordt een hoogste ik-activiteit van de mens tot uitdrukking gebracht waarin de unificatie met de triniteit in de vaderlijke oergrond door het ik plaats kan vinden. De mens, als ik-zijn in het zijn, treft het werken van de gedynamiseerde beelden van de idee in zijn ziel in gedachten aan in een zodanige samenhang met hun oorsprong dat het waarheidskarakter van de ordening in de analogie als vanzelfsprekend intuïtief wordt bevestigd of uitgesloten. Dit proces in het zijn kan iedere mens slechts individueel voltrekken. Door de samenhang van dit individuele zijn met het zijn van de oorsprong van de scheppingswereld is het –tegenover- van de gemeenschap en/of een zintuiglijke objectiviteit een opgeheven noodzakelijkheid voor het vinden van de waarheid in de analogie. Als zodanig vormt het de laatste stap in de analogie.

Slotbeschouwing

Dat de ultieme waarheidsvinding van een analogie in het zijn van de mens zelf, het subject(ieve), wordt aangetroffen is voor een gebruikelijke wetenschappelijke benadering in het “objectief” zintuiglijke een ongebruikelijke en wellicht zelfs ongewilde ontwikkeling. Deze opmerkelijke verschuiving vloeit echter voort uit het passeren van de grenssteen van het “Ding an sich” die door Kant tweeledig, ook vanuit een subjectief verstandelijk wezen is gepostuleerd.

De reden dat er een pad voor de analogie is in plaats van een plaats, is gelegen in het feit dat in de vóór de unificatie liggende stappen (identificatie in gemeenschap en logica met zintuiglijkheid) de vergissing en de onwaarheid schuil kunnen gaan. Pas in het samenvallen met de oorsprong van het zijn van het “Ding an sich” is die mogelijke onwaarheid in het zijn van de mens opgeheven.

Men zou verder kunnen tegenwerpen dat het aanvoeren van evangelisch, theologisch en filosofisch materiaal de wegbeschrijving van de analogie stempelt of kleurt. Maar in het samenkomen van wetenschap, kunst en religie treden juist álle aspecten van het leven binnen in de analogie. Zo verwijst bijvoorbeeld Lucas 18.31-34 bij de derde aankondiging van het mysterie van Golgotha naar een niet kunnen begrijpen van een toekomstige gebeurtenis in het bewustzijn van de discipelen. Er wordt beschreven dat de twaalf discipelen terzijde worden genomen en zij krijgen te horen wat zich in Jeruzalem zal gaan afspelen:

- de voleindiging van de aankondiging van de profeten (verleden in toekomst)*
- de veroordeling met alle bespottingen door de heidenen (heden in toekomst) en*
- de opstanding na drie dagen. (toekomst in toekomst)*

Maar dan schrijft Lucas:

”Zij begrepen hiervan niets; dit woord bleef hun verborgen en de zin daarvan kwam hun niet tot bewustzijn.”(onderstreping HS).⁷⁶

Deze drieledige bewustzijnsbeperking van het ik wordt door de beschreven weg van de analogie opgeheven en geëvalueerd. Zo toont een evangelie-inhoud ook de beperkingen die het ik in het transcendente achter het zintuiglijke ervaart.

Op zich kan de spiegeling van de waarheid van objectiviteit (in de gangbare wetenschap) naar een waarheid in subjectiviteit (in de unificatie van de analogie) logisch worden begrepen en ingezien. Maar deze spiegelende logica ligt niet louter aan die subjectiviteit ten grondslag. Daarvóór ligt immers de identificatie in gemeenschap en dat maakt de subjectiviteit in het zijn tot een andere dan de subjectiviteit in het zintuiglijk waarneembare.

Zo is de analogie niet slechts een weg voor de beoordeling van een analogie, maar een instrument van het ik van de mens. Niet een instrument als een ding, maar een instrument als weg waarlangs met het ik van de mens een bewustwording in unificatie met het allerhoogste kan worden gevonden.

Henk Stolk

Essen Wildert 24.06.2015

- 46) *Novalis Schriften uitgegeven Paul Kluckhohn en Richard Samuel Band II ISBN 3-446-12441-1 Vorarbeiten 1798 nr. 72 pag. 329 (vert. HS)*
- 47) *Zie hiervoor in Filosofie voor duisternis III*
- 48) *Novalis Schriften uitgegeven Paul Kluckhohn en Richard Samuel Band II Carl Hanser Verlag München/Wien 1978 ISBN 3-446-12441-1 Teplitzer Fragmente nr. 82; Vorarbeiten 401 pag. 399 (vert. HS)*
- 49) *Rudolf Steiner „De wetenschap van de geheimen der ziel“ Uitgeverij Vrij geestesleven Zeist 1972 ISBN 90 6038 0010 pagina's 58-97; Rudolf Steiner Nachlassverwaltung Dornach 1989 GA 13 ISBN 3-7274-0130-3 pagina's 80-136*
- 50) *Novalis Schriften uitgegeven Paul Kluckhohn en Richard Samuel Band II Carl Hanser Verlag München/Wien 1978 ISBN 3-446-12441-1 Das Allgemeine Brouillon 234 pagina 514 (vert. HS)*
- 51) *Philistrats Gemälde, Werke, uitgegeven door K. Heinemann, Leipzig o.J. Band 23 pagina 281 (vert. HS)*
- 52) *Manfred Krüger “Novalis - Wege zu höherem Bewusstsein” Edition Hardenberg Verlag Freies Geistesleben 2008 ISBN 978-3-7725-1717-4 pagina 54 (vert. HS)*
- 53) *Dietrich Rapp „Die Imagination vom ‚Ding an sich‘ Ein Versuch über die Erscheinungshaftigkeit der Welt als Grenz-Ereignis“ in Jahrbuch für schöne Wissenschaften 2011 Verlag am Goetheanum ISBN 978-3-7235-1405-4 pagina's 141-151.*
- 54) *Immanuel Kant „Prolegomena zu einer jeden künftigen Metaphysik“ §13, Anm. II und §32. (onderstrepingen HS); vertaling Hans van de Velde en Frans Montens, Boom Klassiek 1979 ISBN 90 6009 382 8*
- 55) *Rudolf Steiner „Die Wissenschaft vom werden des Menschen“ 18-08-1918 Rudolf Steiner Nachlassverwaltung Dornach 1990 GA 183 ISBN 3-7274-1830-3 pagina's 34-36*
- 56) *Rudolf Steiner „Einleitungen zu Goethes Naturwissenschaftlichen Schriften“ Rudolf Steiner Nachlassverwaltung Dornach 1987 GA 1 ISBN 3-7274-0011-0 pagina 126*
- 57) *Novalis Schriften uitgegeven Paul Kluckhohn en Richard Samuel Band II Carl Hanser Verlag München/Wien 1978 ISBN 3-446-12441-1 Vorarbeiten 108 pag. 334 (vert. HS)*
- 58) *Florian Roder “Menschwerdung des Menschen Der magische Idealismus im Werk des Novalis“ Verlag Johannes M. Mayer & Co 1997 ISBN 3-932386-01-9 pag. 277*
- 59) *Marcus 4 vers 1-34 vertaling Manfred Krüger; 4.10., ...nach dem Sinn der Gleichnisse“; 4.17., ...schwanken von Meinung zu Meinung“ „Das Markusevangelium“ S. Roderer Verlag Regensburg 2012 ISBN 978-3-89783-764-5*
- 60) *Zie hiervoor in Filosofie voor duisternis III pagina 23*
- 61) *Florian Roder “Menschwerdung des Menschen Der magische Idealismus im Werk des Novalis“ Verlag Johannes M. Mayer & Co 1997 ISBN 3-932386-01-9 pag. 366*
- 62) *Judith von Halle “Het avondmaal Van voorchristelijke cultus tot transsubstantiatie” Christoffor Zeist ISBN 978 90 6038 883 9 pagina 40*
- 63) *H.A.P.J. Ogilvie “Het nieuwe testament” ISBN 90 6238 044 1 Uitgeverij Christoffor Zeist 1977 en 1992 Mattheüs 20,22*
- 64) *H.A.P.J. Ogilvie “Het nieuwe testament” ISBN 90 6238 044 1 Uitgeverij Christoffor Zeist 1977 en 1992 Mattheüs 18,20*
- 65) *Novalis Schriften uitgegeven Paul Kluckhohn en Richard Samuel Band II Carl Hanser Verlag München/Wien 1978 ISBN 3-446-12441-1 Vermischte Bemerkungen – Blütenstaub 28 pag. 238-239 (vert. HS)*
- 66) *Rudolf Steiner „ Der menschliche und der kosmische Gedanke“ Rudolf Steiner Nachlassverwaltung Dornach 1990 GA 151 ISBN 3-7274-1510-X Berlijn 22.01.1914 pagina 59; Judith von Halle „Die Jünger Christie Vom Mysterienhintergrund der zwölf*

- Apostel*“ Verlag für Anthroposophie 2012 ISBN 978-3-03769-038-3 pagina's 65 en 87.
- 67) *Novalis Schriften* uitgegeven Paul Kluckhohn en Richard Samuel Band II ISBN 3-446-12441-1 *Vermischte Bemerkungen – Vorarbeiten 1798 118* pagina 339 (vert. HS)
- 68) *Bijbel Marcus 14,37-41*
- 69) *Novalis Schriften* uitgegeven Paul Kluckhohn en Richard Samuel Band II Carl Hanser Verlag München/Wien 1978 ISBN 3-446-12441-1 *Vorarbeiten 1798 118* pag. 339-341 (vert. HS); *Het betreft het zintuig van voetnoot 67. Zie ook: Florian Roder* “*Menschwerdung des Menschen Der magische Idealismus im Werk des Novalis*“ Verlag Johannes M. Mayer & Co 1997 ISBN 3-932386-01-9 pag. 188-190
- 70) *Novalis Schriften* uitgegeven Paul Kluckhohn en Richard Samuel Band II Carl Hanser Verlag München/Wien 1978 ISBN 3-446-12441-1 *Glauben und Liebe Vorrede 4* pag. 290-291 (vert. HS)
- 71) H.A.P.J. Ogilvie “*Het nieuwe testament*” ISBN 90 6238 044 1 Uitgeverij Christoffor Zeist 1977 en 1992 Johannes 19,26-27
- 72) *Isenheimer Altar; Unterlinden Museum, Colmar – Matthias Grünewald 1512-1516; de gele lemniscaat is door de auteur aangebracht, zie voor een nader begrip daaromtrent Filosofie van de Duisternis III* hiervoor
- 73) H.A.P.J. Ogilvie “*Het nieuwe testament*” ISBN 90 6238 044 1 Uitgeverij Christoffor Zeist 1977 en 1992 Johannes 14,6; volledig: “*Ik ben de Weg en de Waarheid en het Leven, niemand komt tot de Vader dan door mij.*”
- 74) *Novalis Schriften* uitgegeven Paul Kluckhohn en Richard Samuel Band II Carl Hanser Verlag München/Wien 1978 ISBN 3-446-12441-1 *Das Allgemeine Brouillon 920* pag. 688-689 (vert. HS)
- 75) Rudolf Steiner „*Veröffentlichungen zur Geschichte und aus den Inhalten der Esoterischen Schule*“ Rudolf Steiner Nachlassverwaltung Dornach 2008 GA 270/II ISBN 978-3-7274-2700-8 pagina 169
- 76) H.A.P.J. Ogilvie “*Het nieuwe testament*” ISBN 90 6238 044 1 Uitgeverij Christoffor Zeist 1977 en 1992 Lukas 18,33-34